

З цікавістю ставилися діти до конкурсів змагань на найкраще, найшвидше, найправильніше виконання завдань, розгадування тематичних кросвордів, малюнків „Мої права”, „Мої обов’язки”, молодих літераторів тощо.

Висновки... Аналіз опитування, педагогічні спостереження свідчать, що така гра дозволила залучити велику кількість учнів та успішно вирішувати завдання формування у них правових знань, умінь.

Перспективи подальших досліджень... Дана стаття не охопила всіх проблем і підходів до вирішення завдань правового виховання дітей інтернатних закладів. Зокрема перспективою подальших розвідок у даному напрямі може стати детальне вивчення впливу педагогічних технологій на ефективність правового виховання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Грозовський І. Звичаєве право Запорозької Січі / І. Грозовський // Радянське право. – 1991. – №10. – С. 58-60, 91.
2. Макаренко А. С. Гра // Твори : в 7 т. – К., 1954 – Т. 4. – С. 367-368.
3. Оржеховська В. М. Використання ігрових технологій для профілактики і корекції девіантної поведінки школярів / В. М. Оржеховська // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: Збірник наукових праць. – Київ-Житомир : Вид-во ЖДУ, 2004. – Кн. II. – С. 202.
4. Самотулка Т. Історія України в іграх. Захисники рідного вогнища. Історичні ігри до новачат / Т. Самотулка. – К. – Нью-Йорк : Вид-во М. П. Коць, 1995. – Т.1. – С. 30.
5. Столяренко Л. Д. Основы психологии / Л. Д. Столяренко. – [изд. 3-е, перераб. и дополн.]. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1999. – 672 с. – (Серия „Учебники, учебные пособия”).
6. Тарасенко О. Ігрова діяльність як засіб розвитку творчого мислення у школярів / О. Тарасенко // Теоретичні та методичні засади соціально-педагогічної підготовки вчителя : зб. наук.-метод. праць / ред. кол. Дубасенюк О. та ін. – К. : ІЗМН, – Житомир : держ. пед. інститут, 1999. – С. 99.

Анотація

Е.В.Хоптяна

Игровая деятельность как средство повышения эффективности правового воспитания учеников 5-6 классов школ-интернатов

В статье автором рассматривается игровая деятельность как средство повышения эффективности правового воспитания учеников 5-6 классов школ-интернатов. Исследовано сущность понятия „игра”. Продемонстрировано применение её в учебно-воспитательном процессе заведений интернатного типа.

Ключевые слова: игра, игровая деятельность, правовое воспитание, подростковый возраст, школа-интернат.

Summary

O.V.Khoptyana

Playing Activity as a Means of Efficiency Upgrading of Law Education of the Boarding-Schools Pupils of the 5-6 Forms

The author of the article examines playing activity as a means of efficiency upgrading of law education of boarding-schools pupils of the 5-6 forms. The essence of the notion „game” is studied. Its application in the educational process of the establishments of boarding-school type is shown.

Key words: game, playing activity, law upbringing, teens, boarding-school.

Дата надходження статті

„2” липня 2008 р.

УДК 37.012+910.1

І.М.ШОРОБУРА,

доктор педагогічних наук, доцент

(м.Хмельницький)

Дидактична концепція В.О.Сухомлинського та її використання в школах України

В статті розглядається дидактична концепція В.О.Сухомлинського, можливості її використання в школах України. Творча спадщина В.О.Сухомлинського для сучасних поколінь учителів є джерелом розвитку та удосконалення професійної педагогічної майстерності.

Ключові слова: концепція, школа, дидактична концепція В.О.Сухомлинського.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Спадщина Василя Олександровича Сухомлинського – джерело, що поглиблює наше розуміння його педагогічних ідей, роздумів, почуттів. Можливості творчого осмислення спадщини великого педагога в сучасних навчально-виховних закладах України виступають провідними чинниками звернення освітян до його доробку. «Історичний» голос Василя Олександровича

демонструє глибину, актуальність та інтенсивність у діапазоні сьогодення не лише у вітчизняній, національній культурі, а й виходять за її рамки. Це явище сьогоднішньої універсальної педагогіки й допомагає у діалозі з ним зрозуміти своє власне покликання й призначення.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Значним внеском у вивчення життя і практичної діяльності, різноманітних граней педагогічної системи В.О.Сухомлинського стали праці М.Антонця, Р.Атаяна, М.Базилевича, А.Борисовського, А.Бика, М.Богуславського, М.Вашуленка, Г.Волкова, С.Заволоки, І.Зязюна, О.Савченко, О.Сухомлинської, В.Смаля, М.Ярмаченко та ін.

Формулювання цілей статті... Мета статті – розглянути дидактичну концепцію В.О.Сухомлинського та можливості її використання в практиці сучасної школи.

Виклад основного матеріалу... Основоположною у дидактиці Василя Олександровича є філософсько-педагогічна сукупність ідей та поглядів на дитину як на найвищу цінність у діяльності всіх ланок освіти. Саме завдяки реальному забезпеченню гуманізації, індивідуалізації і диференціації процесу шкільного навчання праця для дитини повинна бути радісною, бажаною і природовідповідно сприяти її всебічній освіті, вихованню та розвитку.

Навчальну діяльність педагог розглядав необхідною умовою формування духовно багатой особистості. Вона (діяльність) має бути активною і творчою. Цьому сприяє спеціальна організація розумової праці на уроках і в позакласний час, залучення учнів до творчої пошуково-експериментальної роботи тощо. Василь Олександрович домагався, щоб у початковій школі навчання було частиною багатого духовного життя, яке б сприяло розвитку дитини, збагачувало її розум. Він категорично засуджує навчання, що зводиться до тренування пам'яті, зубріння, механічного заучування й одноманітності.

Дидактична концепція В.О.Сухомлинського виникла як гуманістична протидія офіційній педагогічній системі, авторитарні недоліки якої були очевидні. Школа, за В.Сухомлинським, покликана готувати нові покоління громадян, передаючи їм соціальні, наукові, моральні, естетичні багатства і цінності, працювати, орієнтуючись на майбутнє, враховуючи об'єктивні тенденції суспільного, морального, інтелектуального і технічного процесу. Для цього школі необхідно передбачати і мати уявлення про ідеал суспільства і ідеал особистості в ньому. У книзі «Серце віддаю дітям» автор визначає: «одне з найважливіших завдань школи – навчитися користуватися знаннями. Небезпечне перетворення знань у мертвий вантаж виникає саме в молодших класах, коли за своїм характером розумова праця найбільше пов'язана з набуттям нових умінь і навичок. Якщо ці вміння і навички тільки засвоюються і не застосовуються на практиці, навчання поступово виходить за сфери духовного життя дитини, наче відділяється від її інтересів і захоплень». Саме інтелектуальні цінності й розумову працю Василь Олександрович називає найважливішим інструментом в учительських руках, за допомогою яких твориться людина [4, 236].

Як директор школи В.О.Сухомлинський постійно ставив за мету визначити, коли, в якому навчальному році, в якій четверті учні мають досягти певного рівня, етапу, сходинки освіти, тобто оволодіти найважливішими вміннями і навичками, які необхідні при вивченні будь-якої шкільної дисципліни, засвоїти правила, висновки, формули, закони. Ще у 50-60-ті роки В.Сухомлинський усвідомив необхідність виділення у змісті шкільної освіти базового компоненту. Однак, щоб учень був спроможний засвоїти базовий, а потім і вищі рівні освіти, у нього насамперед потрібно розвивати вміння вчитися. До найважливіших загальнонавчальних умінь, навичок, що ними має оволодіти кожний учень за роки навчання у школі В.О.Сухомлинський відносить: вміння спостерігати явища навколишнього світу; вміння думати, зіставляти, порівнювати, протиставляти, знаходити порозуміння; вміння дивуватися; вміння висловлювати думку про те, що учень бачить, спостерігає, думає, робить; вміння вільно, виразно, свідомо читати; вміння вільно, досить швидко і правильно писати; вміння виділяти логічно закінчені частини у прочитаному, встановлювати взаємозв'язок і взаємозалежність між ними; вміння знаходити книжку з читання, що цікавить учня; вміння робити попередній логічний аналіз тексту у процесі читання; вміння слухати вчителя і одночасно записувати коротко зміст його розповіді; вміння читати текст і одночасно слухати інструктаж учителя про роботу над текстом, над логічними складовими частинами; вміння писати твір.

В.Сухомлинський наголошував, що школа багато дає знань про оточуючий світ і зовсім мало – про саму людину, без яких неможливе свідоме самовизначення особистості.

В книзі „Сто порад учителю” Василь Олександрович розкрив специфічні властивості і якості учительської професії. „Ми маємо справу з самим важким, безцінним, самим дорогим, що є в житті – з людиною. Від нас, від нашого вміння, майстерності, мистецтва, мудрості залежить її життя, здоров'я, розум, воля, характер, її місце та роль в житті, її щастя; кінцевий результат педагогічної праці можна побачити не сьогодні, не завтра, а через дуже довгий час; на дитину впливають багато людей і явищ життя, мати, батько, шкільні товариші, „вуличне середовище”, прочитані книги і переглянуті кінофільми, абсолютно непередбачена зустріч з людиною, здатною сильно вплинути на дитячу

душу... Вплив на дитину може бути позитивним і негативним. Завдання школи, наше з вами важливе завдання – боротися за людину, долати негативні впливи, і давати прості позитивним. А для цього необхідно, щоб особистість учителя здійснювала найбільш яскравий, позитивний вплив на особистість учня... Людська природа може розкритись повністю лише тоді, коли у дитини є розумний, умілий, мудрий наставник; об'єкт нашої сфери – найтонші сфери духовного життя особистості, що формується, – розум, почуття, воля, переконання, свідомість. Впливати на ці сфери можна тим же – розумом, почуттями... Найважливіші інструменти нашого впливу – слово вчителя, краса навколишнього світу і мистецтва, створення умов, в яких найбільш яскраво виражаються почуття; однією з важливих особливостей творчості педагога є те, що об'єкт його праці – дитина – постійно змінюється, завжди новий, сьогодні не той, що вчора. Наша праця – формування людини, і це вимагає від нас особливої відповідальності” [5, 128].

Але цього ще мало. Він повинен бути освіченим, розумним.

Виховувати знаннями – це не перекладати із голови учителя в голову учня готові істини. Треба навчити учня самостійно здобувати знання, щоб він виробив свою ідейну позицію до них, щоб знання стали переконаннями і совістю учня. Але для цього в педагога повинні бути свої погляди, свій ідейний та моральний компас.

Зазвичай, Сухомлинський відзначає, що учителю треба багато читати, що він повинен жити у світі книг. Знання, які учитель черпає з книг, він несе учням. Але так, щоб учні піднялися на щабель вище в своєму духовному розвитку. Ці думки є актуальними і сьогодні.

В.Сухомлинський виокремив принцип врахування індивідуальних особливостей учнів, який передбачає, що розумові сили і можливості учнів не однакові; не існує абстрактного учня, до якого можна було б використати всі закономірності навчання; учень завжди є індивідуальністю і неповторністю; немає єдиних для всіх учнів передумов успіху в навчанні; важливо визначити, на що здатний кожен учень в даний момент навчальної діяльності, як розвивати його розумові здібності в майбутньому; не можна вимагати від учня неможливого; як конкретно реалізувати програму в розумовій праці кожного учня; розкрити сили і можливості кожної дитини, надати йому радість успіху в розумовій праці; визначити індивідуальну стежину успіху в навчанні і в розумовій праці кожного [3, 446].

Як відомо, Сухомлинський загальнодидактичні методи поділив на дві групи: методи, які забезпечують первинне сприймання знань і вмінь учнями та методи осмислення, розвитку, поглиблення знань. До першої групи В.Сухомлинський відніс розповідь, пояснення, лекцію, опис, тлумачення понять. Інструктаж, бесіду, самостійне читання з метою первинного сприймання знань; демонстрацію, ілюстрацію (кіно, схеми, картини, телебачення, діаграми, макети, муляжі, моделі); трудовий процес, уміння; самостійне спостереження, екскурсію, практичну і лабораторну роботи в процесі самостійного оволодіння знаннями; показ фізичних вправ. До другої групи він відніс вправи (усні, письмові, технічні); пояснення чинників і явищ природи, праці, суспільного життя; дискусії, творчі письмові роботи (твори, реферати, анотації, складання задач, програмування); виготовлення навчальних посібників і приладів, графічні роботи, лабораторні роботи, експеримент; керування машинними механізмами, апаратами, застосування знань і вмінь; тривала трудова діяльність, що поєднує мету практичної діяльності і мету вдосконалення вмінь та поглиблення знань. Педагог звертав увагу на те, що кожен метод має свої особливості, які залежать від специфіки предмета, змісту матеріалу, цілей та завдань всебічного розвитку школяра.

Від різноманітності методів залежить розвивальне значення процесу навчання: оволодіння системою наукових знань, формування пізнавальних та практичних умінь, підготовка до практичної діяльності. Різноманітність методів навчання диктується також врахуванням психологічних особливостей учнів за рівнем їхнього розвитку.

Методи розумового розвитку школярів в урочній системі – це ще один аспект розвивального навчання, який необхідно висвітлити в педагогічній спадщині В.Сухомлинського.

Як бачимо, проблемі методів навчання В.Сухомлинський приділяв велику увагу. В його дидактиці вона займала значне місце. Видатний педагог писав, що і світлі нових завдань, які постали нині перед школою, у зв'язку з підготовкою вихованців до трудової діяльності, проблема методів навчання набирає великого значення. Від умілого використання методів навчання набирає великого значення. Від умілого використання методів залежить не тільки міцність знань та практичних умінь і навичок, а й формування в учнів поглядів на знання, науку, виховання, бажання вчитися.

Успіх розумового виховання багато в чому залежить від методів навчання, їх відповідності завданням розумового розвитку школярів, що в свою чергу визначає структуру уроків. Послідовники Василя Сухомлинського, вчителі Павлівської школи, виходили із таких принципів.

Об'єднання практичної роботи, яка виконується учнями, з первинним сприйняттям знань, з їх поглибленням, розвитком, використанням. Використання знань у різних формах – найважливіший шлях не тільки поглиблення знань, а й їх виявлення, перевірка, облік, тривалість та поступовість процесу оволодіння знаннями.

Василь Олександрович вважав, що інтерес до предмета і увага учнів збільшується завдяки майстерному використанню різноманітних засобів унаочнення. Водночас він застерігав, і якщо вбачати в унаочненні тільки засіб збудження уяви учнів, то це загрожує примітивізмом і навчанню, і, як наслідок, розумовому вихованню та розвитку.

У книзі „Сто порад учителів” вчений-педагог зазначав, що „мета застосування наочності полягає зовсім не в тому, щоб на весь урок привернути увагу учня – наочність приноситься на урок для того, щоб на якомусь етапі пізнання діти відволікалися від образу, перейшли в думці до узагальнюючої істини, закономірності. Принцип наочності має не тільки урок, а й усі інші сторони навчально-виховного процесу, все пізнання”.

Наочність В.Сухомлинський називає світлом, що осяває стежку пізнання, щодо використання уточнення в молодших класах, тому В.Сухомлинський радить вчителям:

- навчати дітей думати біля першоджерел мислення (природа, праця);
- застосовуючи унаочнення, варто задуматись над тим, як від конкретного перейти до абстрактного, на якому етапі уроку засіб унаочнення перестане бути необхідним: він потрібен лише на певному етапі активізації думки;
- поступово переходити від натуральних до образотворчих засобів унаочнення, а потім до таких, які дають символічне зображення предметів;
- від образотворчого унаочнення поступово переходити до словеснообразного. Словесний образ – це крок на шляху переходу від мислення формами, звуками, фарбами і відчуттями до мислення поняттями;
- засіб унаочнення має бути таким, щоб діти звертали увагу на найголовніше, найсуттєвіше [5, 256].

В.Сухомлинський відзначив, що готуючись до уроку, досвідчений педагог завжди продумує, як відбиватимуться повідомлені ним знання на розумовому розвитку його учнів. Залежно від цього вчитель вибирає і методи навчання. Для вчителя дуже важливо поповнювати арсенал методів, намагатись урізноманітнювати їх використання на окремих уроках [5, 186].

Дзеркалом загальної та педагогічної культури та майстерності вчителя, мірилом його інтелектуального багатства, показником його кругозору і ерудиції є урок. Адже викладаючи матеріал, учитель не лише відкриває учням знання, а й виявляє себе. Саме цим пояснюється той факт, що один і той самий зміст знань в одного вчителя розвиває, виховує, а в іншого ні.

Урок Василь Олександрович образно називав першим вогнищем, зігрівшись біля якого, дитина прагне стати вдумливим мислителем. Він вбачає надзвичайно важливе розвивальне завдання уроку в тому, щоб формувати в учня жадобу пізнання. Для цього педагог радить йти до класу з думкою принести з собою бажання знати більше. Вчений звертає увагу і на такий момент: „Одним з істотних недоліків багатьох уроків, навіть в учителів, які мають багаторічний стаж, є невміння чітко визначити мету уроку, підпорядкувати цій меті всі сторони, складові частини, етапи уроку... Адже безцільний урок перетворюється на пусте витрачання часу, втомлює учнів, привчає їх до бездіяльності, прищеплює погану моральну рису – лінощі”. Ось чому кожному вчителеві варто постійно пам'ятати такі заповіді видатного педагога: *учити так, щоб знання здобувалися за допомогою наявних уже знань – у цьому, на його погляд, полягає найвища майстерність дидакта; щоденно, на кожному уроці учень повинен щось здобувати своїми зусиллями, адже це правило дидактики сучасної школи.*

Педагоги Павлівської середньої школи виробили структуру уроку для початкових класів, в побудові яких Василь Олександрович рекомендує виходити з таких принципів:

1. Поєднання, об'єднання, злиття практичної роботи, що її виконують учні, з первинним сприйняттям знань, з їх поглибленням, розвитком, застосуванням.

2. Застосування знань (у найрізноманітніших формах) як найважливіший, головний шлях не тільки поглиблення, а й їх виявлення, перевірки та обліку. Потрібно прагнути забезпечити постійний зворотний зв'язок застосування знань; одержання вчителем інформації про те, як учні думають, яких результатів досягає кожен з них. А своєчасне одержання інформації про розумову працю кожного залежить від того наскільки правильно вчитель дібрав завдання для застосування знань, наскільки в учнів розвинені їхні індивідуальні сили і здібності, а особливо – самостійність, індивідуальний характер розумової праці.

3. Тривалість і поступовість процесу оволодіння знаннями [2, 135].

Уроки, які ґрунтуються на цих принципах, виявляються надзвичайно різноманітними за структурою і, що особливо важливо, за характером організації навчальної праці школярів. У початкових класах важливе місце варто приділяти таким видам робіт на уроці, для яких характерна єдність слова вчителя, унаочнення, що його бачать діти, і практичної діяльності дітей.

Обстоюючи необхідність вольових зусиль на кожному уроці, емоційного пробудження розуму дитини, інтелектуального натхнення учнів у пошуковій діяльності, Сухомлинський водночас засуджує псевдоноваторські ідеї щодо ефективності навчання, „створення обстановки постійного розумового напруження” на уроці: „Не втратити на уроці жодної хвилини, жодної миті без активної праці, що може бути не розумнішим у такій тонкій справі як виховання людини”. Така цілеспрямованість у роботі

вчителя означає: витиснути з дітей все, що вони можуть дати. Після таких „ефективних” уроків дитина повертається додому стомленою. Вона легко роздратовується і збуджується. В першому класі він взагалі не визнавав „чистих” уроків читання, письма, математики тощо. Так у праці „Серце віддаю дітям” Василь Олександрович ділиться своїм досвідом: „Як тільки діти починали втомлюватись, я переходив до іншого виду роботи. Могутнім засобом урізноманітнення праці було малювання. Ось, я бачу, що читання починає втомлювати дітей, кажу: „Розгорніть, діти, альбоми, в дитячих очах – радісні вогники, одноманітна діяльність змінилась творчістю. Це ж стосується й інших уроків” [4, 382].

Введення нової системи оцінювання навчальних досягнень учнів загальноосвітньої школи викликало активне обговорення, пристрасті, дискусії серед педагогів-практиків, науковців-теоретиків, у широких колах громадськості. І це цілком зрозуміло, оскільки йдеться про дітей – майбутнє нашого суспільства. У цьому зв'язку доцільним буде розгляд ідей, думок, підходів, поглядів, творчого досвіду одного з найвідоміших педагогів Василя Олександровича Сухомлинського, який усе життя віддав дітям, школі.

Насамперед, В.Сухомлинський звертає увагу на положення про особливу специфічність роботи вчителя, яку постійно доводиться оцінювати результатами навчально-пізнавальної діяльності своїх вихованців. Характеристика якості знань, умінь, навичок тобто їх оцінка, завжди мали яскраво виражений морально-психологічний зміст, оскільки в ній закладений стимул під впливом якого у дитини утверджується природне прагнення удосконалюватись і ставати кращою. Однак оцінка має виховну силу лише за тієї умови, коли вона гармонійно поєднується із внутрішнім духовним світом дитини. Отже, оцінка стає в руках учителя інструментом виховання, якщо вона пробуджує дитяче бажання вчитися і підтримує, підживлює його, а не карає за невдачі чи небажання працювати.

Одним з прикрях недоліків шкільного життя В.О.Сухомлинський вважав погляд на основний критерій і визначальне мірило дитини.

Василь Олександрович закликає не забувати, що учень – це не механізм для постійного запам'ятовування й відтворення суми найрізноманітніших знань. Адже їх треба не лише запам'ятати, зберегти у пам'яті і, одержавши оцінку, полегшено звільнитися від них та знову готуватись одержувати все нові й нові порції знань.

Педагог-гуманіст образно порівнює довірливі очі малюка, який уперше переступив поріг школи, з ніжною квіткою, що тільки розкрилася. І дуже погано, коли у перші місяці навчання на нього звалюється справжнє горе: інші діти вчаться успішно, а йому не вдається, у нього двійки і двійки, він нікому не потрібен. Для дитини – це справді, трагічна ситуація: учень втрачає віру у власні сили, оскільки не сподівається на успіх від своєї праці. Тому Василь Олександрович наголошує: „Оцінюйте розумову працю лише тоді, коли вона дає хоч би незначні позитивні наслідки. Умійте бачити і відчувати в кожному неповторну людську індивідуальність” [2, 287].

В.О.Сухомлинський радить особливо уважно підходити до оцінювання результатів навчання і фізичної праці тих школярів, які відстають. У Павлівській середній школі найрізноманітнішими засобами намагалися розвивати пізнавальні можливості й змінювати пам'ять дитини, але не давали підстав подумати, що її успіхи, навчальні досягнення оцінюються за тим, як вона запам'ятала урок, і не показували, що її якість виділяють з-поміж інших.

З приводу оцінювання навчальних досягнень В.О.Сухомлинський радить:

- нехай оцінок буде не багато, але хай вони будуть вагомими. Оцінка має охоплювати працю учня за якийсь період часу і включати оцінювання кількох її видів – одну чи кілька відповідей, і доповнення до відповіді товариша, і невелику письмову роботу, і позакласні читання, і роботу практичного характеру;

- ніколи не варто ставити незадовільні оцінки, якщо учень не міг через ті чи інші обставини опанувати знання;

- взагалі не ставити ніяких оцінок, якщо знання учнів не точні, не повні, а в уявленні про речі та явища, які вивчаються, є якісь неточності, треба спочатку домогтися того, щоб учні знали;

- потрібно уникати запитань, відповідей на які точно повторювали б те, що викладав учитель чи завчених з книжки [2, 296].

Оцінювання навчальних досягнень учня не повинне відділятися з цілісного педагогічного процесу як щось відокремлене, а має виступати невід'ємною органічною складовою.

Вчений оцінював майстерність учителя, виходячи з того, наскільки зміст, прийоми, методи і форми навчання, які він використовує, сприяючи процесові духовного, розумового розвитку дитини, якою мірою процес навчання є водночас процесом фізичного, інтелектуального, морального, естетичного розвитку учнів [1].

Глибоко гуманістична сутність концепції виховання Сухомлинського, як і всієї його педагогічної системи, виявляється вже в самому ставленні до дитини. Найперше – це повага до особистості вихованця – незалежно від віку, наявних у даний час можливостей, визнання складності його внутрішнього світу і необхідності відповідального ставлення до його долі.

Обґрунтовуючи практичну необхідність гуманних взаємин між вихователем та дитиною, між самими дітьми і взагалі всіма учасниками виховного процесу, Сухомлинський переконливо довів, що найцінніше у дитини – її індивідуальність, неповторність внутрішнього світу, здібностей, потенційних можливостей. Підтримка і розвиток у дитини її індивідуальності є умовою зростання не тільки кожної конкретної особистості, а й підґрунтям формування дійового, творчого дитячого колективу, оскільки саме через плетіння розмаїття індивідуальностей пролягає шлях до справжнього, а не стадного об'єднання дитячих особистостей.

Одна з найголовніших гуманістичних ідей, що пронизують педагогічну систему Сухомлинського полягає у запереченні, неприпустимості будь-якого насильства над дитиною [5, 386].

Висновки... Творча спадщина В.О.Сухомлинського для сучасних поколінь учителів – джерело безперервного розвитку та удосконалення професійної психолого-педагогічної майстерності взагалі і дидактики зокрема. Теоретична, літературно-педагогічна творчість і практична діяльність видатного українського педагога увійшли до історії вітчизняної педагогічної думки помітною сторінкою, його педагогічні, публіцистичні, літературні праці та вчительський досвід значно вплинули на практичну діяльність школи, збагативши педагогіку України новими положеннями і думками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Майборода В. К. Творча особистість вчителя у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського / В. К. Майборода. – К. : Веселка. – 1990. – С. 126.
2. Сухомлинський В. О. Вибрані твори / В. О. Сухомлинський. – [в 5-ти томах]. – К. : Рад. школа. – 1976. – 653 с.
3. Сухомлинський В. О. Павлиська середня школа / В. О. Сухомлинський. – М. : Просвещение. – 1979. – 669 с.
4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа. – 1988. – 286 с.
5. Сухомлинський В. О. Сто порад учителю / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа. – 1979. – С. 396.

Анотація

И.М.Шоробура

Дидактическая концепция В.А.Сухомлинского и ее применение в школах Украины

В статье рассматривается дидактическая концепция В.А.Сухомлинского, возможности ее применения в школах Украины. Творческое наследие В.А.Сухомлинского для современного поколения учителей является источником развития и повышения профессионального педагогического мастерства.

Ключевые слова: концепция, школа, дидактическая концепция В.А.Сухомлинского.

Summary

I.M.Shorobura

Didactic conception of V.O.Sukhomlyns'kyi, the prosperities of its use in Ukrainian schools

Didactic conception of V.O. Sukhomlyns'kyi, the prosperities of its use in Ukrainian schools have been examined in the article. V.O.Sukhomlynsky's creative heritage for modern teachers generation is the source of the development and growth of the professional pedagogical mastery.

Key words: conception, school, didactic conception of V.O. Sukhomlyns'kyi.

Дата надходження статті

„29” жовтня 2008 р.

УДК 371.13 „20/29” „19”

І.П.ЯЦУК,

кандидат педагогічних наук, доцент

(м.Хмельницький)

Напрями підготовки та вимоги до вчителя у 20-ті роки ХХ століття

В статті проаналізовано праці педагогів 20-их років ХХ століття. Визначено основні вимоги, якості майбутнього педагога, напрями професійної освіти.

Ключові слова: реформування національної освіти; характеристики вчителя; виховання; напрями професійної підготовки.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Реформування національної освіти у 20-ті роки ХХ століття можна окреслити такими рисами: шкільна система радянської України, що визначалась спочатку характером професіоналізму, а з часом уніфікації шкільних систем Союзу – характером політехнізму, спричинилася до зниження рівня загальноосвітніх знань серед учнів; підпорядкованість дошкільного, шкільного, позашкільного виховання директивам комуністичної партії; досягнення загального обов'язкового навчання та завершення ліквідації неписьменності в Україні; розширення системи освіти, відкриття навчальних закладів нового типу.